

طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای کتابخانه‌های عمومی تحت پوشش سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران

صدیقه محمد اسماعیل

استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

m_esmaeili@sr.iau.ac.ir

مژگان نوذری

رئیس کتابخانه‌ی "شهر" (تحت پوشش سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران)

m_4813@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۸۷/۱۰/۲۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۸۸/۱/۲۱

چکیده

پژوهش حاضر تلاش می‌کند تا ضمن بررسی زیرساخت اطلاعاتی کتابخانه‌های عمومی تحت پوشش سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی در این کتابخانه‌ها را جهت ایجاد ارتباط منظم و همکاری متقابل بین آنها ارائه نماید. این پژوهش در دو مرحله انجام شده است. مرحله‌ی اول، به بررسی وضعیت کنونی کتابخانه‌های عمومی تحت پوشش سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران اختصاص دارد. نتایج پژوهش، بیان‌گر این مطلب است که ۵۵/۷ درصد از نیروهای شاغل در کتابخانه‌های مورد مطالعه دارای تحصیلات کتابداری و ۴۴/۳ درصد دارای تحصیلات غیر کتابداری هستند. همچنین بیش از دوسوم این کتابخانه‌ها با مجموعه‌سازی نادرست، کمبود منابع، کمبود فضا و نیروی انسانی، کمبود بودجه و کمبود امکانات و تجهیزات رایانه‌ای مواجه هستند، با این وجود ۹۵ درصد از آنها با ایجاد شبکه و استفاده از مزایا و قابلیت‌های آن موافق هستند. در مرحله‌ی دوم، پس از بررسی وضعیت کتابخانه‌ها، شبکه‌ی اطلاع‌رسانی جهت بهبود وضعیت فعلی آنها و ایجاد ارتباط متقابل به صورت منظم و هماهنگ در قالب همکاری‌های شبکه‌ای میان کتابخانه‌های مذکور پیشنهاد می‌شود. شبکه پیشنهادی دارای ریخت‌شناسی ترکیبی است، به طوری که برخی از فعالیت‌ها از قبیل کنترل کتابشناختی، خدمات آگاهی‌رسانی جاری، تأمین نیروی انسانی متخصص، تجهیزات و امکانات رایانه‌ای، ارتباط با شبکه‌های داخلی و خارجی، تهیه و تدوین و تصویب استانداردها و دستورالعمل‌ها از طریق هسته‌ی شبکه (اداره‌ی امور کتاب و کتابخانه‌ها) به صورت متمرکز انجام می‌شود.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه‌ی عمومی، شهرداری تهران، سازمان فرهنگی هنری، امکان‌سنجی، شبکه‌ی اطلاع‌رسانی.

عصر حاضر را باید تلفیقی از ارتباطات و اطلاعات دانست. عصری که بشر در آن بیش از گذشته، خود را نیازمند به داشتن اطلاعات و برقراری ارتباط برای کسب اطلاعات مورد نیاز می‌داند (اصنافی و حمیدی، ۱۳۸۳). عصری که در واقع محصول توسعه‌ی گسترده‌ی فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بوده (علیدوستی و شیخ شعاعی، ۱۳۸۵) و مشخصه‌ی اصلی آن به‌کارگیری ابزارهای فن‌آورانه و نوین ارتباطی در جهت تسهیل انتقال و دسترسی به اطلاعات است (جمالی، ۱۳۸۵).

با ظهور اینترنت و به‌ویژه پیدایش شبکه‌ی جهانی وب، انقلابی گسترده در زمینه‌ی برقراری ارتباطات و ارائه خدمات اطلاع‌رسانی به کاربران رخ داده است. افزایش حجم اطلاعات از یک‌سو و نیازهای جدید و انتظارات بسیار متفاوت کاربران از سوی دیگر، موجب گردیده که حرکت فعلی بسیاری از مراکز و مؤسسات - که از این شبکه به عنوان یک افزوده‌ی مهم اطلاعاتی در امر اطلاع‌رسانی استفاده می‌کنند - به سمت و سوی تبدیل شدن به دروازه‌های دسترسی به اطلاعات، ضرورتی انکارناپذیر گردد (محمداسماعیل، ۱۳۸۳). از سوی دیگر روش‌ها و فرآیندهای دسترسی به اطلاعات به سرعت در حال دگرگونی است و اضافه‌بار اطلاعاتی^۱، کیفیت اطلاعات، مدیریت اطلاعات و سرعت دسترسی از موضوعات مبتنی بر فن‌آوری اطلاعات شمرده می‌شود (مانجوناتا^۲ و شیوالینگایا^۳، ۱۳۸۵).

لذا آنچه در حال حاضر در تمامی انواع کتابخانه‌ها مطرح است، تغییر رویه از سمت فراهم‌آوری و انباشت منابع به سوی دسترسی آسان به آنها (منابع) با استفاده از فن‌آوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی نظیر شبکه‌های اطلاع‌رسانی است. کتابخانه‌ها برای حل چالش‌های ناشی از نیاز رو به رشد استفاده‌کنندگان به منابع اطلاعاتی، ملزم به بهره‌جویی از فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی نظیر ایجاد شبکه‌ها شده‌اند. لذا به جرأت می‌توان گفت که دیگر کمتر کتابخانه‌ای به تنهایی قادر است حجم عظیم اطلاعات منتشره را در خود ذخیره کرده و پاسخ‌گوی تمامی نیازهای اطلاعاتی مراجعین خود باشد، به‌ویژه کتابخانه‌های عمومی که در مقام مقایسه با سایر کتابخانه‌ها به دلیل کثرت مراجعه‌کنندگان با مشکلات بیشتری مواجه می‌باشند.

1. Information overload

2. Manjunatha

3. Shivalingaiah

طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای...

از آنجایی که سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران (تأسیس ۱۳۷۵) با دارا بودن ۲۶ فرهنگ‌سرا، ۸۸ خانه‌ی فرهنگ، ۲۵ نگارخانه، ۱۲ مرکز فرهنگی ویژه و ۷۰ کتابخانه نقش عمده‌ای در جامعه‌ی اطلاعاتی کلان‌شهر تهران ایفا می‌نماید، لذا اداره‌ی امور کتاب و کتابخانه‌های این سازمان در راستای استفاده‌ی بهینه از امکانات شبکه‌ای، درصدد تدوین و اجرای طرح استانداردسازی سطح کیفی، کمی و زمانی خدمات؛ خودکارسازی خدمات کتابخانه‌ای؛ ایجاد شبکه‌ی مجازی کتابخانه‌های تحت پوشش؛ و نیز مدیریت هوشمند اطلاعات می‌باشد. از این‌رو، پژوهش حاضر بر آن است تا با بررسی وضعیت کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، امکان ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی در این مراکز را مورد ارزیابی قرار داده و با ارائه‌ی طرح مناسب بر میزان همکاری میان آنان افزوده و در نتیجه میزان دسترسی اعضاء به منابع اطلاعاتی روزآمد را افزایش دهد.

بدیهی است، بررسی و شناخت تنگناها و معضلات موجود بر سر راه کتابخانه‌های این حوزه برای شبکه شدن، و نهایتاً ارائه‌ی طرحی جهت ایجاد نوعی نظام همکاری هماهنگ در قالب شبکه در این کتابخانه‌ها به منظور بالا بردن کیفیت دسترسی به منابع اطلاعاتی، اشتراک منابع و همکاری مداوم بین کتابخانه‌های تحت پوشش این حوزه، می‌تواند ارزش افزوده‌ی پژوهش حاضر محسوب گردد.

هدف پژوهش

هدف از این پژوهش بررسی وضعیت کنونی کتابخانه‌های عمومی تحت پوشش سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران و امکان‌سنجی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی در این کتابخانه‌ها، و در نهایت ارائه‌ی طرح پیشنهادی برای ایجاد شبکه‌ی مذکور می‌باشد.

پرسش‌های اساسی

۱. وضعیت نیروی انسانی شاغل در کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران چگونه است؟

۲. ساختار تشکیلاتی کتابخانه‌های مورد بررسی به لحاظ برخورداری از بخش‌های مختلف کتابخانه‌ای (نظیر امانت، مرجع، کودک و نوجوان، سفارش و تهیه، سازماندهی منابع،

- خدمات رایانه‌ای) چگونه است؟
۳. وضعیت مجموعه‌سازی و فراهم‌آوری منابع اطلاعاتی کتابخانه‌های مورد پژوهش چگونه است؟
۴. وضعیت سازماندهی منابع و نگهداری اطلاعات در کتابخانه‌های مورد پژوهش چگونه است؟
۵. دسترسی به منابع اطلاعاتی مورد نیاز کاربران در کتابخانه‌های مورد پژوهش از چه طریق امکان‌پذیر می‌باشد؟
۶. وضعیت ارائه‌ی خدمات به کاربران در کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران چگونه است؟
۷. وضعیت کتابخانه‌های مورد پژوهش از نظر بودجه و آمادگی جهت پیوستن به شبکه‌ی اطلاع‌رسانی چگونه است؟
۸. وضعیت کتابخانه‌های مورد پژوهش از نظر ساختمان و تجهیزات، به ویژه امکانات رایانه‌ای چگونه است؟
۹. با توجه به وضعیت کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، چه نوع شبکه‌ای را می‌توان پیشنهاد و طراحی نمود؟

تعریف عملیاتی

شبکه‌ی اطلاع‌رسانی: در این پژوهش منظور از شبکه‌ی اطلاع‌رسانی، عبارت است از ایجاد ارتباط میان کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در قالب شبکه که با هدف ایجاد همکاری بین آنان و دسترسی آسان و سریع به منابع اطلاعاتی یکدیگر صورت می‌گیرد.

پیشینه‌ی پژوهش در ایران

در ایران پژوهش‌های بسیاری در زمینه‌ی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی و مؤسسات مختلف صورت گرفته است، لیکن در ارتباط با کتابخانه‌های عمومی تنها تعداد معدودی پژوهش وجود دارد که از جمله آنها می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای...

سعادت‌پور (۱۳۸۳) پژوهشی را تحت عنوان "طرح ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای کتابخانه‌های عمومی شهرستان یزد" انجام داده است. در این پژوهش با توجه به اهمیت کتابخانه‌های عمومی و برقراری ارتباط فعال میان آنها، تلاش شده است تا ضمن بررسی زیرساخت‌های اطلاعاتی کتابخانه‌های عمومی شهرستان یزد، پیشنهادهایی برای توسعه و تقویت و ایجاد ارتباط فعال و متقابل میان آنها ارائه شود.

شکری (۱۳۸۳) در پژوهش خود به "بررسی اتوماسیون کتابخانه‌های عمومی مرکزی استان فارس و موانع و مشکلات و ارائه‌ی راهکارها و پیشنهادهایی جهت بهبود و گسترش آن" پرداخته است. در این پژوهش همچنین به وضعیت کتابخانه‌ها از نظر نیروی انسانی، تحصیلات، میزان آشنایی آنها با علوم رایانه‌ای که می‌توانند در زمینه‌ی اتوماسیون کتابخانه‌ها مؤثر واقع شوند، توجه شده است.

رحیمی (۱۳۸۳) نیز در پژوهشی دیگر "دیدگاه مدیران کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران درباره استفاده از رایانه" را در چهار بخش اصلی انتخاب و سفارش منابع، امانت، خدمات فنی و مرجع آن کتابخانه‌ها مورد بررسی قرار داده است که نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان‌دهنده‌ی موافقت درصد بالایی از مدیران به استفاده از رایانه در بخش‌های انتخاب، امانت و خدمات فنی می‌باشد. هم‌چنین در تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش، مدیران مهم‌ترین علت استفاده از رایانه در این چهار بخش را افزایش دقت و سرعت در کارها و رشد روزافزون فناوری اطلاعات در جهان امروز ذکر کرده‌اند.

پاکدامن (۱۳۸۳) نیز در پژوهش خود به بررسی زیرساخت اطلاعاتی کتابخانه‌های عمومی درجه‌ی یک سراسر ایران پرداخته و پیشنهادهایی ارائه نموده است. این پژوهش از سه بخش تشکیل شده است. بخش اول به مسائل نظری و بنیادهای مفهومی شبکه و شبکه‌سازی می‌پردازد و نکاتی را پیرامون اهداف و عملکردهای شبکه، وظایف و نقش این گونه شبکه‌ها در جهت اشتراک منابع، پیش‌نیازهای ایجاد شبکه و ریخت‌شناسی شبکه مطرح می‌کند. بخش دوم پژوهش به مطالعه‌ی وضعیت کنونی کتابخانه‌های عمومی جامعه‌ی مورد بررسی اختصاص دارد. نتایج حاصل نشان می‌دهد که اکثر کتابخانه‌ها از نیروی انسانی متخصص، مجموعه‌سازی مناسب و کافی، و تجهیزات و منابع مناسبی برخوردار نیستند. بخش سوم پژوهش نیز تلاش می‌کند تا

برای بهبود وضعیت کتابخانه‌ها و ایجاد ارتباط فعال و متقابل میان آنها پیشنهادهایی را ارائه نماید. بدین منظور فهرست‌نویسی ماشینی، دیجیتال کردن منابع مهم، دسترسی به اینترنت، اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی از جمله کتاب و نشریات و سایر منابع اطلاعاتی مورد نیاز جامعه‌ی مراجعه‌کننده به کتابخانه پیشنهاد می‌شود.

پیشینه‌ی پژوهش در خارج

پژوهش‌هایی که در زمینه‌ی شبکه و شبکه‌سازی میان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در خارج از کشور انجام گرفته است به دو دسته تقسیم می‌شوند. گروه اول، متونی که به صورت گزارش تحقیق، طرح پژوهشی و یا مطالعه‌ی علمی انجام شده است، مانند پژوهش‌های زیر: فامیلیا^۱ یک راهنمای منابع تاریخ خانواده می‌باشد که در وب و در کتابخانه‌های عمومی انگلستان و ایرلند از سال ۱۹۹۸ عرضه می‌گردد. این طرح توسط کنسرسیوم ارل^۲ ایجاد شده و نگهداری می‌شود. در حال حاضر این طرح توسط کنسرسیوم کتابخانه‌های کو-ایست^۳ (سرویس اشتراک منابع برای مسئولین و مقامات کتابخانه در شرق انگلستان) در منطقه‌ی شرقی این کشور در حال تکامل است. هدف این طرح یا راهنما، نقطه‌ی شروعی است برای پیدا کردن اطلاعات در مورد منابع در کتابخانه‌های عمومی که به افراد جامعه کمک خواهد کرد تا تاریخ خانواده‌ی خود را دنبال کنند. نتایج پروژه حاکی از آن است که برخی اطلاعات موجود در کتابخانه در بایگانی ثبت احوال وجود ندارد؛ و به‌عکس، برخی اطلاعات موجود در ادارات ثبت احوال در کتابخانه‌ها یافت نمی‌شود. از طرف دیگر باید بین وب‌سایت شجره‌شناسی اداره‌ی ثبت احوال و فامیلیا همکاری صورت گیرد تا افراد این کشور را قادر سازد که بتوانند به اطلاعات مورد نیازشان دسترسی پیدا کنند. بنابراین ارتباط نزدیک این دو بخش می‌تواند در تکمیل اطلاعات موجود به استفاده‌کننده کمک کند (پاکدامن، ۱۳۸۳).

"تجهیز کتابخانه‌های عمومی به شبکه‌های پیشرفته" طرحی است که در سال ۲۰۰۳ اجرا گردید که در آن کتابخانه‌های عمومی کشورهای بلژیک، ایتالیا، یونان، هلند، فنلاند، اسلوانی، لهستان، آلمان، ایرلند، فرانسه، دانمارک، پرتغال و رومانی مشارکت دارند. منظور از این طرح تجهیز شبکه‌های پیشرفته در کتابخانه‌های عمومی است. از آن‌جا که کتابخانه‌های عمومی در

1. Familia

2. EARL Consortium

3. Co-east

طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای...

اروپا نقش مهمی در اجرای سیاست‌های اساسی در رابطه با توسعه‌ی اروپای الکترونیکی دارند، بنابراین نیاز فزاینده‌ای برای گسترش ابتکارات استراتژیک در کشورهای اروپایی و حمایت از طرح به شکل خدمات جدید و مرتبط و نوآورانه وجود دارد.

«شبکه‌ی مردمی» طرحی است که با هدف ایجاد یک مرکز آموزش و یادگیری تکنولوژی ارتباطاتی و اطلاعاتی در کتابخانه‌های عمومی انگلستان اجرا شد. این پروژه به عنوان بخش وسیعی از تلاش دولت برای دست یافتن به بریتانیای الکترونیکی می‌باشد. تاریخ دسترسی و انجام این طرح اواخر سال ۲۰۰۲ است. شبکه‌ی مردمی حدود چهار هزار کتابخانه در سراسر انگلستان را در بر می‌گیرد. این شبکه استقرار مجموعه‌ی فن‌آوری اطلاعات را در کتابخانه‌های عمومی ضروری می‌سازد تا آنجایی که مردم بتوانند به اینترنت و دیگر خدمات فن‌آوری اطلاعات دسترسی پیدا کنند. در عین حال هدف از ایجاد و برقراری دسترسی به اینترنت با سرعت بسیار زیاد و یا باند وسیع، امکان دسترسی مردم به میزان وسیعی از دیگر خدمات پیوسته می‌باشد.

گروه دوم، مطالبی هستند که در قالب پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد و رساله‌ی دکتری نوشته شده‌اند، مانند:

ویل^۱ (۲۰۰۲) شبکه‌ی کتابخانه‌های ایالت کالیفرنیا را که برای ۸۰۰۰ کتابخانه‌ی این ایالت با هدف اشتراک منابع و ارتباط کتابخانه‌های دانشگاهی، عمومی، مدارس و تخصصی با یکدیگر طراحی شده، بررسی کرده است. در این طرح مشارکتی، کتابخانه‌ی ایالتی کالیفرنیا وظیفه‌ی بسیار مهم حمایت از کل طرح و تدوین قوانین و مقررات برای طراحی و ارزیابی شبکه را بر عهده دارد. ویل تاریخچه‌ای از طرح‌های آزمایشی قبلی که در کتابخانه‌های عمومی در دهه‌های ۵۰ و ۶۰ به کار رفته، ارائه کرده است. خدمات تحویل مدرک، امانت بین کتابخانه‌ای، خدمات ارجاعی از طریق کتابخانه‌ی ایالتی و دسترسی همگانی و الکترونیکی از جمله کارهایی است که روزه‌روز به دامنه‌ی خدمات آن اضافه شده است. به علاوه، در این شبکه طرح‌هایی برای اشتراک منابع و یک‌دست کردن آنها، طرح‌هایی برای تحویل مدرک از طریق ایجاد ساختاری مناسب با توجه به منابع و توانمندی‌های موجود در نظر گرفته شده است.

1. Will

گاش^۱ (۲۰۰۶) پژوهشی تحت عنوان "ایجاد همکاری و کنسرسیوم بین کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های کشور هند: ارائه مدل‌ها و روش‌ها" انجام داده است. هدف از این مقاله، بررسی وضعیت کتابخانه‌های هند و ارائه راهکارهایی جهت بهبود دسترسی کاربران به منابع اطلاعاتی الکترونیکی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که چگونه با استفاده از شبکه‌ی اطلاع‌رسانی و کنسرسیوم کتابخانه‌ها می‌توان بر کمبود منابع اطلاعاتی در کتابخانه‌های بسیاری از کشورهای در حال توسعه فائق آمد و در نهایت مدلی را برای حل مشکلات کتابخانه‌ها در کشورهای در حال توسعه پیشنهاد کرده است.

روش و جامعه‌ی پژوهش

از آن‌جا که پژوهش حاضر از دو بخش تشکیل شده است و هر بخش دارای ویژگی‌ها، شرایط و مسائل خاص خود می‌باشد، لذا از دو روش در این پژوهش استفاده شده است. در بخش اول به دلیل تبیین وضعیت موجود کتابخانه‌های عمومی، سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران از روش پیمایشی و ابزار پرسشنامه استفاده شده است. به دلیل پراکندگی جغرافیایی کتابخانه‌ها در سطح شهر و نیز به دلیل کاهش احتمالی عدم همکاری برخی از مدیران شاغل در کتابخانه‌های مورد بررسی، ترجیح داده شد که پرسشنامه‌ها از طریق کانال نهاد امور کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری (به‌عنوان مرجع ذی‌نفوذ) توزیع، ارسال و نسبت به گردآوری آنها اقدام گردد. برای این منظور، به تعداد مسئولان کتابخانه‌ها که در این پژوهش شامل ۵۹ کتابخانه می‌باشد، پرسشنامه تهیه و ارسال گردید، و در موارد لزوم توضیحات کافی ارائه شد. نتایج پرسشنامه‌ها با استفاده از نرم‌افزار اس پی اس تجزیه و تحلیل گردید. در بخش دوم بر اساس نتایج به‌دست آمده از بررسی وضعیت کتابخانه‌ها، به منظور برقراری ارتباط و تبادل اطلاعات میان مراکز فوق، طرحی برای ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی میان این کتابخانه‌ها پیشنهاد می‌شود، لذا از روش طراحی سیستم استفاده و بر این اساس طرح ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی میان کتابخانه‌های مزبور ارائه می‌گردد.

یافته‌های پژوهش

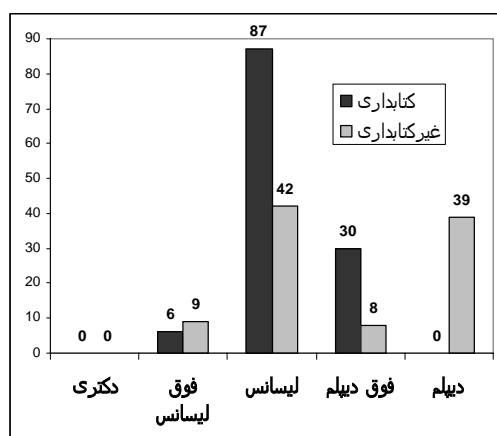
با توجه به پژوهش انجام شده و نتایج بدست آمده از طریق تجزیه و تحلیل داده‌ها در خصوص وضعیت کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران به منظور ارائه‌ی

1. Ghosh

طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای...

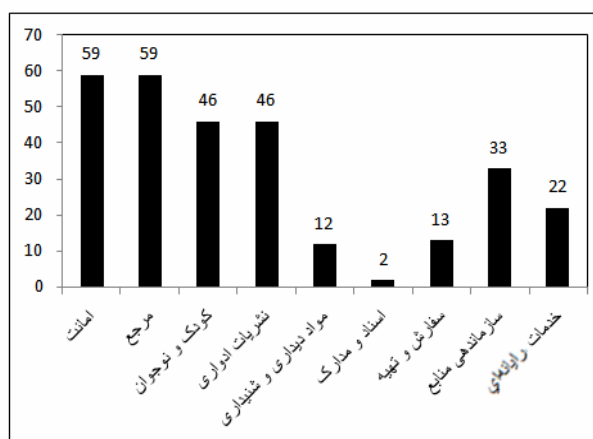
طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی در میان آنها، مؤلفه‌ها و ویژگی‌هایی وجود دارد که هر یک از آنها (بالاخص نقاط ضعف) زمینه‌ی ایجاد طرح پیشنهادی را با مشکل مواجه می‌سازد. بنابراین لازم است برای رفع موانع و مشکلات موجود به نقاط ضعف کتابخانه‌ها توجه خاص گردد تا زمینه‌ی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی فراهم شود. لذا برای تحقق این امر، یافته‌های به‌دست آمده در مورد وضعیت کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که مهم‌ترین نتایج حاصله در ذیل به همراه نمودار تشریح می‌شود.

از لحاظ وضعیت نیروی انسانی شاغل در کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بیش از دوسوم مدیران کتابخانه‌های مورد بررسی، دارای تحصیلات عالی‌ی کتابداری و یک‌سوم آنها دارای تحصیلات غیرکتابداری هستند که این امر می‌تواند یکی از نقاط قوت کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران محسوب شود. تعداد کل کارکنان شاغل در کتابخانه‌های مورد بررسی ۲۲۱ نفر است که از این تعداد ۱۲۳ نفر کارشناس کتابداری و ۹۸ نفر دارای تحصیلات رشته‌ای غیرکتابداری هستند. با مشاهده‌ی آمار به‌دست آمده، به نظر می‌رسد که کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران از نظر نیروی انسانی متخصص در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار دارند، لیکن با توجه به معیارهای استاندارد کتابخانه‌های عمومی و همچنین ساعت فعالیت آنها، کتابخانه‌های مورد بررسی با کمبود نیروی انسانی کتابدار مواجه هستند (نمودار ۱).

نمودار ۱. توزیع نیروی انسانی کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران بر حسب تحصیلات

از حیث ساختار تشکیلاتی کتابخانه‌های مورد بررسی به لحاظ برخورداری از بخش‌های مختلف کتابخانه‌ای (نظیر امانت، مرجع، کودک و نوجوان، سفارش و تهیه، سازماندهی منابع، خدمات رایانه‌ای)، یافته‌های پژوهش بیان‌کننده‌ی این مطلب است که از مجموع ۵۹ کتابخانه‌ی مورد بررسی، تنها یک کتابخانه دارای تمامی بخش‌های لازم موجود در کتابخانه می‌باشد و از آنجایی که وجود بخش‌های مختلف در کتابخانه، نشان‌دهنده‌ی وضعیت کتابخانه از نظر فعالیت و ارائه‌ی خدمات متنوع و نیاز جامعه‌ی استفاده‌کننده به این منابع و فعالیت‌ها است، لذا ساختار تشکیلاتی این کتابخانه‌ها نیاز به بازنگری اساسی دارد (نمودار ۲).

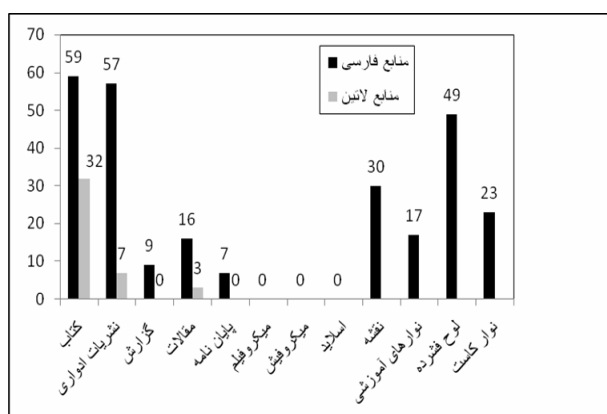

نمودار ۲. بخش‌های مختلف در کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران

از لحاظ وضعیت مجموعه‌سازی و فراهم‌آوری منابع اطلاعاتی، یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده‌ی این مطلب است که از مجموع منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه‌های مورد بررسی، بیش‌ترین منابع چاپی این کتابخانه‌ها را کتاب و نشریات اداری و بیش‌ترین منابع غیرچاپی را لوح فشرده و نوار کاست تشکیل می‌دهند. از مجموع ۵۴۷، ۷۰۱ عنوان کتاب، ۷۱۱، ۶۹۴ عنوان کتاب فارسی و ۶، ۸۳۶ عنوان کتاب لاتین است. این امر نشان‌دهنده‌ی کمبود منابع لاتین در کتابخانه‌ها می‌باشد، بنابراین به‌منظور رفع نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان، کتابخانه‌ها باید حتی‌الامکان جهت تهیه‌ی منابع لاتین اقدام لازم را لحاظ نمایند. در ارتباط با نشریات ادواری، همه‌ی کتابخانه‌ها تعدادی نشریه‌ی فارسی برای مراجعان خود مشترک هستند،

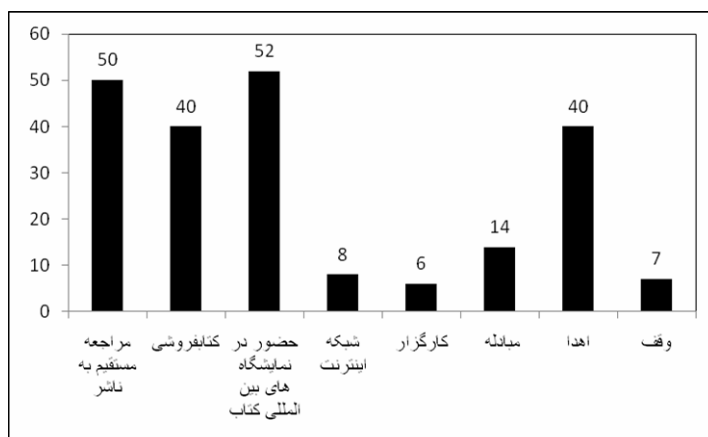
طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای...

لیکن تعداد کتابخانه‌هایی که در مجموعه‌ی خود دارای نشریه‌ی لاتین باشند، بسیار اندک است. منابع دیگری چون گزارش‌ها، مقاله‌ها و پایان‌نامه‌ها در کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران بسیار محدود می‌باشد و حتی کتابخانه‌ها بخش خاصی را برای این منابع در نظر نگرفته‌اند (نمودار ۳).

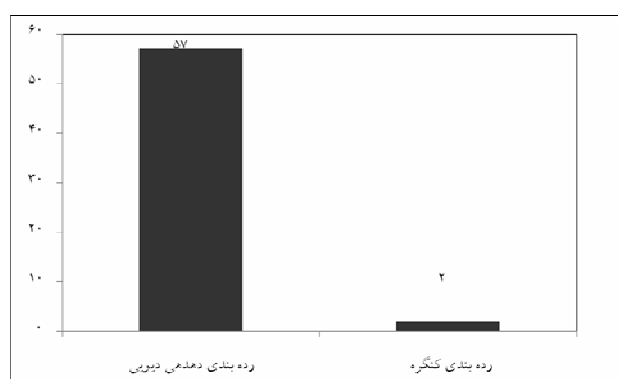
نمودار ۳. منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران

مشارکت مراجعه‌کنندگان، کتابداران و مدیران در انتخاب منابع کتابخانه‌ها در حد بسیار عالی است، اما کارشناسان کم‌ترین مشارکت را در انتخاب منابع اطلاعاتی کتابخانه‌ها به عهده دارند. عوامل تأثیرگذار در انتخاب منابع کتابخانه‌ها به ترتیب عبارتند از: نیاز مراجعه‌کنندگان، نیاز کتابخانه، بودجه و در حد بسیار پایین سلیقه‌ی شخصی. شیوه‌ی تهیه‌ی منابع در کتابخانه‌های مورد مطالعه عمدتاً از طریق خرید است و اهدا در رتبه‌ی بعد قرار دارد. همچنین تعداد محدودی از منابع به روش مبادله و وقف تأمین می‌شود. آمار به دست آمده بیان‌گر این مطلب است که بیش‌ترین خرید از طریق حضور در نمایشگاه‌های بین‌المللی کتاب و در مرتبه‌ی بعد، مراجعه‌ی مستقیم به ناشران و کتابفروشی‌ها صورت می‌گیرد و تنها تعدادی از کتابخانه‌ها از طریق شبکه‌ی اینترنت و کارگزار، منابع خود را خریداری می‌نمایند (نمودار ۴).

نمودار ۴. شیوه‌های تهیه‌ی منابع در کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران

یافته‌های پژوهش در رابطه با وضعیت سازماندهی منابع و نگهداری اطلاعات در کتابخانه‌های مورد بررسی، بیانگر این مطلب می‌باشد که وضعیت سازماندهی کتاب‌ها در کلیه‌ی کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران از طریق ثبت در دفتر و فهرست رایانه‌ای می‌باشد و از لحاظ سازماندهی در وضعیت متوسط قرار دارند. در بررسی‌های انجام شده پیرامون نظام رده‌بندی مورد استفاده در کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، مشخص گردید که ۵۷ کتابخانه از رده‌بندی دهدهی دیویی و ۲ کتابخانه از رده‌بندی کتابخانه‌ی کنگره استفاده می‌کنند و این نشان‌دهنده‌ی یکسان بودن نظام رده‌بندی در کتابخانه‌های فوق می‌باشد (نمودار ۵).

نمودار ۵. نظام رده‌بندی مورد استفاده در کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران

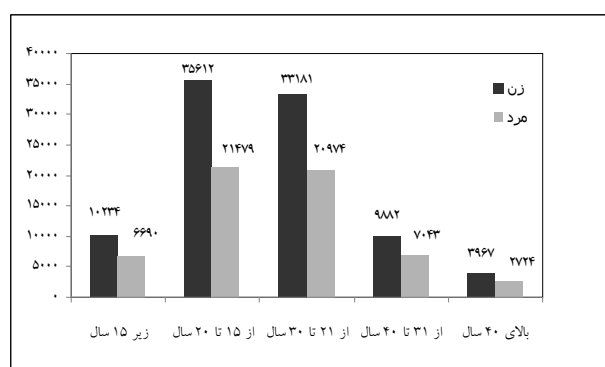
طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای...

در ارتباط با دسترسی به منابع اطلاعاتی مورد نیاز کاربران در کتابخانه‌های مورد پژوهش، یافته‌ها مؤید این مطلب است که ۳۸ کتابخانه از مجموع ۵۹ کتابخانه‌ی مورد مطالعه از منابع اطلاعاتی موجود بانک اطلاعاتی تهیه کرده‌اند که بیش‌ترین درصد بانک اطلاعاتی از نوع بانک اطلاعاتی کتابشناختی می‌باشد. با توجه به عمومی بودن کتابخانه‌های مورد بررسی، تهیه‌ی این نوع بانک اطلاعاتی جهت دسترس‌پذیری منابع اطلاعاتی مورد نیاز کاربران در کتابخانه‌ها بسیار مفید می‌باشد (نمودار ۶).

نمودار ۶. توزیع فراوانی انواع بانک‌های اطلاعاتی در کتابخانه‌های عمومی مورد بررسی

از حیث وضعیت ارائه‌ی خدمات به کاربران در کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که از مجموع ۱۵۱۷۷۷ نفر عضو فعال کتابخانه‌های مورد مطالعه در گروه‌های سنی مختلف، گروه سنی ۱۵ تا ۲۰ سال بالاترین درصد و گروه سنی ۴۰ سال به بالا پایین‌ترین درصد اعضای فعال کتابخانه‌ها را تشکیل می‌دهند (نمودار ۷).

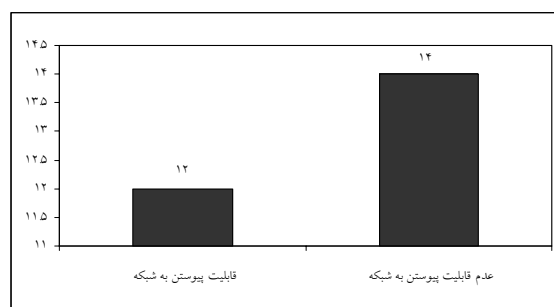
نمودار ۷. توزیع فراوانی وضعیت سنی اعضای فعال کتابخانه‌های عمومی مورد بررسی

بررسی انجام شده در خصوص وضعیت همکاری بین کتابخانه‌های در کتابخانه‌های عمومی فرهنگی هنری شهرداری تهران بیانگر این مطلب است که از مجموع ۵۹ کتابخانه‌ی مورد بررسی ۳۷ کتابخانه با هم همکاری بین کتابخانه‌های دارند و بالاترین میزان منابعی که در همکاری بین کتابخانه‌های در اختیار سایر کتابخانه‌ها قرار می‌گیرد به ترتیب کتاب و با اختلاف زیادی پس از آن لوح فشرده می‌باشند (نمودار ۸).

نمودار ۸. منابع مورد استفاده در همکاری بین کتابخانه‌های

یافته‌های پژوهش در خصوص وضعیت کتابخانه‌های مورد مطالعه از نظر بودجه و آمادگی جهت پیوستن به شبکه‌ی اطلاع‌رسانی مؤید این مطلب است که از نظر بودجه‌بندی سالانه‌ی مشخص در کتابخانه‌های مورد پژوهش، ۲۶ کتابخانه دارای بودجه‌ی مشخص سالانه هستند، که این بودجه در بیش‌تر این کتابخانه‌ها توسط سازمان مادر تعیین و تصویب می‌شود. از ۲۶ کتابخانه‌ی دارای بودجه‌ی مشخص، تنها ۱۲ کتابخانه این بودجه را برای پیوستن به شبکه‌ی اطلاع‌رسانی کافی می‌دانند و سایر کتابخانه‌ها به دلیل نداشتن بودجه و یا کافی نبودن آن، امکان پیوستن به شبکه‌ی اطلاع‌رسانی را مقدور نمی‌دانند (نمودار ۹).

نمودار ۹. بررسی امکان پیوستن کتابخانه‌های مورد پژوهش به شبکه‌ی اطلاع‌رسانی از لحاظ بودجه

طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای...

در پاسخ به پرسش اساسی هشتم مبنی بر وضعیت کتابخانه‌های مورد پژوهش از نظر ساختمان و تجهیزات به‌ویژه امکانات رایانه‌ای، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که از نظر فضای اختصاص یافته به بخش‌های مختلف کتابخانه، بیش‌ترین درصد را سالن مطالعه‌ی کتابخانه‌ها به خود اختصاص داده‌اند و سایر بخش‌ها مانند: مخزن، امانت، نشریات، سمعی و بصری، مرجع، خدمات فنی و... از فضای کم‌تری برخوردار می‌باشند و حتی در برخی موارد فضای خاصی برای این بخش‌ها در نظر گرفته نشده است. بیش‌ترین امکان بازیابی اطلاعات از طریق رایانه، به‌ترتیب در بخش‌های امانت، خدمات فنی و مرجع امکان‌پذیر می‌باشد و در سایر بخش‌ها این امکان در حد بسیار محدود امکان‌پذیر است. همچنین ۵۹/۳ درصد از کتابخانه‌ها از خدمات الکترونیکی در حد بسیار محدود برای تأمین نیازهای اطلاعاتی مراجعه‌کنندگان استفاده می‌کنند. این خدمات بیش‌تر به صورت استفاده از بانک‌های اطلاعاتی ناپيوسته و لوح فشرده‌ی نمایه می‌باشد و تنها ۵ کتابخانه از پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته برای ارائه‌ی خدمات الکترونیکی بهره می‌گیرند (نمودار ۱۰).

نمودار ۱۰. امکان بازیابی اطلاعات از طریق رایانه در بخش‌های مختلف کتابخانه‌ها

به دلیل اهمیت روزافزون نقش اطلاعات و ضرورت استفاده از شبکه‌های اطلاع‌رسانی، تمامی مدیران کتابخانه‌ها با تشکیل شبکه از جنبه‌های مختلفی چون ارائه‌ی خدمات بهتر و بیش‌تر به مراجعین، افزایش سرعت کار، ایجاد هماهنگی بین مراکز، صرفه‌جویی در هزینه، و اشتراک منابع موافقت خود را اعلام نموده‌اند. لذا لازم است نسبت به ایجاد شبکه در این کتابخانه‌ها اقدام عاجل صورت پذیرد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که برای پیوستن به شبکه‌ی

اطلاع‌رسانی، کتابخانه‌های مورد بررسی با مشکلاتی از قبیل کمبود بودجه، مشکل سخت‌افزاری، مشکل نرم‌افزاری، کمبود نیروی انسانی متخصص و کمبود امکانات مخابراتی مواجه می‌باشد (نمودار ۱۱).

نمودار ۱۱. دلایل استفاده از شبکه از دیدگاه مدیران کتابخانه‌های عمومی مورد مطالعه

ضرورت و دلایل ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی

بدیهی است دلایل محکمی نیاز است تا پیوستن به شبکه‌های اطلاع‌رسانی و یافتن راه‌های تبادل منابع اطلاعاتی بین کتابخانه‌ها موجه جلوه کند. زیرا در جامعه‌ی اطلاعاتی، امروز دیگر یک کتابخانه به تنهایی قادر به تامین منابع و امکانات لازم جهت ارائه‌ی خدمات کارآمد به مخاطبین نخواهد بود (پوراحمد، ۱۳۸۲).

با استناد به مطالب فوق و پس از بررسی وضعیت کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران و نتایج به‌دست آمده، دلایل ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های مورد مطالعه به شرح ذیل می‌باشد:

۱. تمرکز منابع اطلاعاتی در برخی از کتابخانه‌ها و کمبود منابع در دیگر کتابخانه‌ها از نظر تعداد و تنوع موضوعی، به‌طوری که بسیاری از کتابخانه‌ها منابع اطلاعاتی و نشریات ادواری کافی برای ارائه‌ی خدمات به مراجعان خود را ندارند.
۲. نبود فضای کافی در کتابخانه‌ها و در نتیجه عدم اختصاص بخش‌هایی همچون نشریات ادواری، دیداری و شنیداری، بانک اطلاعاتی و... در برخی از کتابخانه‌ها.

طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای...

۳. کمبود نیروی متخصص در کتابخانه‌ها با توجه به معیارهای مندرج در استاندارد کتابخانه‌های عمومی.

۴. عدم اطلاع کتابخانه‌ها و مراکز از منابع و مجموعه‌ی یکدیگر به دلیل نبود نظام همکاری و ارتباط متقابل میان این کتابخانه‌ها.

۵. عدم کنترل کتابشناختی و سازماندهی منابع به خاطر کمبود منابع و ابزار سازماندهی و عدم احساس ضرورت از طرف کتابخانه‌ها در سازماندهی به موقع منابع.

۶. نبود نظام ارتباطی مشخص و مؤثر میان کتابخانه‌ها.

۷. عدم ارائه‌ی خدمات اطلاع‌رسانی به موقع همچون خدمات الکترونیکی در اکثر کتابخانه‌ها.

۸. عدم دسترسی از راه دور استفاده‌کنندگان به منابع موجود در کتابخانه‌ها.

۹. عدم بهره‌گیری بسیاری از کتابخانه‌ها از منابع و تجهیزات رسانه‌ای برای ارائه‌ی خدمات مؤثرتر؛ تعدادی از کتابخانه‌ها علاوه بر تجهیزات رایانه‌ای، نرم‌افزار و بودجه‌ی کافی برای این کار را نیز ندارند.

۱۰. حمایت کتابخانه‌ها از تأسیس شبکه‌ی اطلاع‌رسانی؛ تقریباً تمام کتابخانه‌های مورد بررسی جهت بهبود وضعیت کنونی و رفع مشکلات موجود در کتابخانه‌ها با طرح ایجاد شبکه موافق بودند که این مهم‌ترین و محکم‌ترین دلیل در جهت طراحی شبکه‌ی اطلاع‌رسانی بین کتابخانه‌ها می‌باشد.

اهداف شبکه

از آنجایی که هدف اصلی کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، تشخیص و استقرار بهترین روش برای گسترش و توسعه‌ی جریان اطلاعات بین کتابخانه‌های عضو می‌باشد، بدیهی است به کارگیری روشی مناسب برای ارائه‌ی خدمات با هزینه‌ی کمتر، دستیابی به منابع بیش‌تر و دسترسی سریع به منابع با سهولت بیش‌تر را از مهم‌ترین اهداف خود می‌داند. براین اساس، اهداف چنین شبکه‌ای عبارت است از:

الف. بر مبنای خدمات اطلاعاتی

- توزیع اطلاعات در مقیاس‌های محلی، ناحیه‌ای، منطقه‌ای؛

- رسیدن به برابری اطلاعات؛

- ارائه‌ی خدمات اطلاعاتی بیش‌تر با هزینه‌های کمتر.

ب. بر مبنای خدمات ارجاعی

- همکاری، ارزیابی و تقویت زیربنای اطلاعاتی اعضای شبکه؛

- افزایش جریان مبادله و استفاده از اطلاعات؛

- تهیه و انتشار ابزارهای ارتباطی مانند راهنماها؛

- توسعه و تدوین استانداردها برای پیاده‌سازی در شبکه؛

- شناسایی انواع منابع اطلاعاتی برای دستیابی به اطلاعات در زمان مناسب؛

- توسعه‌ی برنامه‌های آموزشی در پردازش و مدیریت اطلاعات.

ج. بر مبنای فعالیت‌های مدیریتی

- کمک به کتابخانه‌های عضو در انتخاب منابع؛

- فراهم‌آوری، فهرست‌نویسی و آماده‌سازی مشترک منابع کتابخانه‌ای؛

- توسعه‌ی امانت بین کتابخانه‌ای؛

- نظارت بر وضعیت فن‌آوری و بهبود امکانات و خدمات کتابخانه‌ای؛

- همکاری در توسعه‌ی نیروی انسانی کتابخانه.

اعضاء و پوشش شبکه

اعضای شبکه‌ی اطلاع‌رسانی پیشنهادی می‌تواند شامل کلیه‌ی کتابخانه‌های عمومی سازمان

فرهنگی هنری شهرداری تهران باشد. هرچند که ممکن است به دلیل وجود پاره‌ای کمبودها و

مشکلات، برخی از این کتابخانه‌ها آمادگی پیوستن به شبکه را نداشته باشند و یا تمایلی برای

این منظور از خود نشان ندهند، لیکن با مشاهده‌ی نتایج به‌دست آمده از فعالیت‌های شبکه در امر

توسعه و جریان اطلاع‌رسانی، آمادگی خود را جهت پیوستن به شبکه ابراز می‌دارند.

اجزای شبکه

شبکه‌ی اطلاع‌رسانی کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران از نظر ساختاری

و بخش‌های مختلف به پنج بخش اصلی تقسیم شده است:

طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای...

۱. مرکز هماهنگ‌کننده؛
۲. شورای شبکه؛
۳. دبیرخانه‌ی شبکه؛
۴. مراکز مادر که تعداد آنها ۴ مرکز است؛
۵. مراکز فرعی که تعداد آنها ۵۵ مرکز است.

- مرکز هماهنگ‌کننده

اداره‌ی امور کتاب و کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران به‌عنوان مرکز هماهنگ‌کننده و هدایت‌کننده‌ی شبکه پیشنهاد می‌گردد. این مرکز کلیه‌ی فعالیت‌ها و امور مربوط به شبکه را تحت نظارت داشته و بسیاری از مسائل را به صورت وظایف مشخص باید در جهت پیشبرد اهداف شبکه انجام دهد. مرکز هماهنگ‌کننده به‌عنوان هسته‌ی شبکه به‌طور مستقیم، برپایی جلسات و انتخاب شورای شبکه، تأمین نیروی انسانی، و تهیه و تجهیز امکانات مورد نیاز شبکه را به عهده دارد. در حال حاضر این مرکز از لحاظ ساختار سازمانی نیز فعالیت‌های کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران را هدایت و کنترل می‌کند.

- شورای شبکه

اعضای این شورا را نمایندگان سه کمیسیون تخصصی کتابخانه‌ها در سازمان فرهنگی هنری تشکیل می‌دهند که از مهم‌ترین اهداف آنها می‌توان به استانداردسازی سطح کیفی، کمی و زمانی و یکپارچه‌سازی افزایش دامنه خدمات به اعضا در سطح شهر اشاره نمود. این کمیسیون متشکل از کارگروه تحقیق و پژوهش، کارگروه برنامه و بودجه و کارگروه نظارت و ارزیابی می‌باشد که اصولاً برای مشارکت فعال کلیه‌ی اعضای شبکه و دریافت نقطه نظرات، تعیین راه و روش کلی و ارائه‌ی راهکارها، برداشتن مشکلات و موانع، تعیین نیازها و هدف‌های علمی و فنی تشکیل می‌گردد. این کمیسیون‌ها زیر نظر مستقیم مرکز هماهنگ‌کننده قرار دارند.

- دبیرخانه‌ی شبکه

دبیرخانه محل انجام امور دفتری، ثبتی، هماهنگی و غیره می‌باشد. دبیرخانه وظیفه‌ی هماهنگی کارگروه‌های تخصصی را به عهده دارد که مستقیماً زیر نظر رئیس کمیسیون که از سوی امور کتابخانه‌های سازمان منصوب می‌گردد، فعالیت می‌نماید.

- مراکز مادر

بر اساس ساختار تشکیلاتی شبکه‌ی پیشنهاد شده، چهار مرکز مادر در نظر گرفته شده است که در چهار منطقه شمال، جنوب، شرق و غرب استان تهران مستقر خواهند بود و زیر نظر مرکز هماهنگ کننده (امور کتاب و کتابخانه‌ها) فعالیت می‌کنند. در واقع مراکز مادر گره‌های شبکه‌ی اطلاع‌رسانی هستند که هدف از تعیین آنها ایجاد ارتباط دائم میان هسته‌ی شبکه (مرکز هماهنگ کننده) و مراکز فرعی و کاهش محدوده‌ی جغرافیایی و فاصله‌ی زمانی بین آنها می‌باشد. همچنین ممکن است این مراکز با صلاح دید مرکز هماهنگ کننده و شورای شبکه و با توجه به ضوابط و استانداردهای شبکه تغییر نمایند. مشخصات مراکز انتخاب شده به عنوان مراکز مادر در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. مشخصات مراکز انتخاب شده به عنوان مراکز مادر در طراحی شبکه ارتباطی

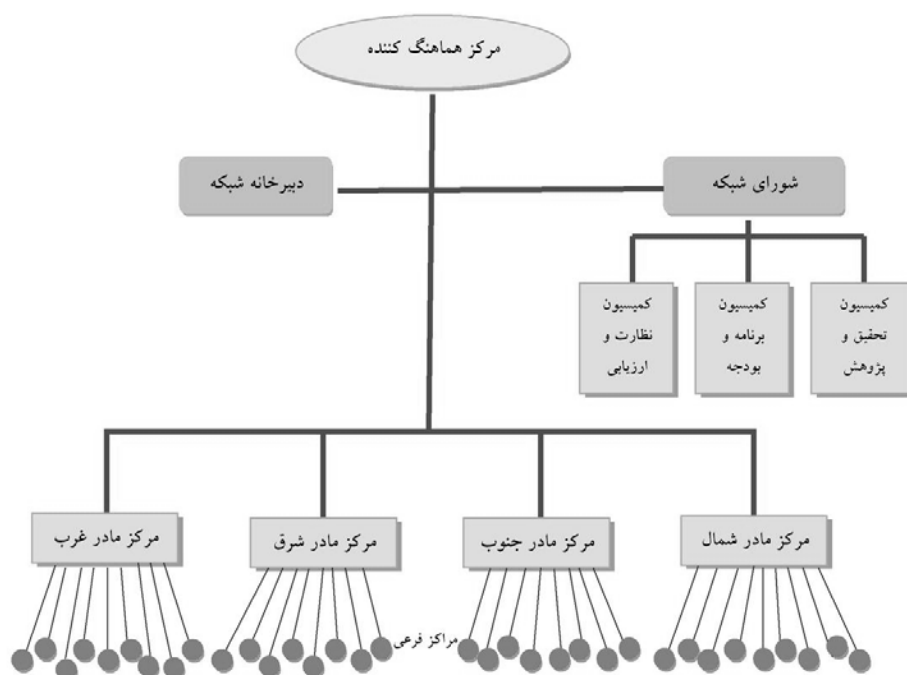
ردیف	نام مرکز	محل مرکز	آمادگی جهت پیوستن به شبکه	تعداد رایانه	منابع کتابی (جلد)	تعداد کارکنان (نفر)	سطح تحصیلات مدیران		وضعیت بودجه	فضا (متر مربع)
							مقطع تحصیلی	رشته		
۱	کتابخانه‌ی اندیشه	شمال	✓	۴	۲۵۰۱۴	۸	فوق لیسانس	کتابداری	✓	۱۲۰۰
۲	کتابخانه‌ی شهید کلینی	جنوب	✓	۱۰	۱۶۰۲۴	۶	لیسانس	کتابداری	✓	۲۰۰۰
۳	کتابخانه‌ی گلستان	شرق	✓	۷	۲۵۰۰۰	۱۰	لیسانس	کتابداری	✓	۲۸۸۸
۴	کتابخانه‌ی فردوس	غرب	✓	۳	۱۲۷۳۲	۷	لیسانس	کتابداری	-	۹۶۰

- مراکز فرعی

کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، مراکز فرعی هستند که در ۲۲ منطقه‌ی تهران قرار دارند. این مراکز می‌توانند خدمات متمرکز و نیمه‌متمرکز را از طریق ارتباط با مراکز مادر و مراکز فرعی دیگر دریافت کرده و در صورت لزوم با مرکز هماهنگ کننده ارتباط داشته باشند.

طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای...

نمودار ۱۲. اعضای شبکه و روابط آنها

ریخت‌شناسی شبکه‌ی پیشنهادی

باید اذعان نمود که با توجه به شرایط و وضعیت کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، در حال حاضر ارائه‌ی برخی از خدمات به صورت متمرکز و ارائه‌ی برخی خدمات دیگر به صورت غیرمتمرکز ممکن می‌باشد. بر این اساس ریخت‌شناسی شبکه‌ی پیشنهادی از نوع ترکیبی و آمیخته در نظر گرفته شده است.

علت پیشنهاد چنین ترکیبی، بدان جهت می‌باشد که برخی از خدمات شبکه از جمله مجموعه‌سازی، نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی، خدمات آگاهی‌رسانی جاری، تدوین استانداردها و خدمات آموزشی به دلیل کمبود نیروی انسانی متخصص، تجهیزات و امکانات رایانه‌ای، بودجه و هماهنگی در ارائه‌ی کارها، معقول‌تر است که به صورت متمرکز و برخی از فعالیت‌هایی چون فراهم‌آوری به دلیل یکسان نبودن نیازهای اطلاعاتی هر منطقه با منطقه‌ی دیگر و امانت بین

کتابخانه‌ای به دلیل پراکندگی جغرافیایی گره‌ها به صورت غیرمتمرکز انجام گیرند. بدیهی است پیشنهاد ارائه شده در ادامه‌ی کار شبکه و توسعه‌ی مراکز عضو می‌تواند در صورت نیاز با صلاح دید مرکز هماهنگ کننده (هسته‌ی شبکه) از لحاظ ریخت‌شناسی تغییراتی را داشته باشد که این امر مستلزم رفع کمبودها و نارسایی‌های ذکر شده است. با توجه به اهمیت ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های مورد مطالعه، آنچه از اهمیت ویژه برخوردار است، تهیه‌ی توافقنامه‌ها، قراردادهای وجود ضمانت اجرایی در کلیه‌ی امور و مراحل اجرای طرح می‌باشد تا کلیه فعالیت‌ها در چارچوب‌های تعیین شده انجام شوند. تنها در صورت تحقق این شرط است که می‌توان به تشکیل و توسعه‌ی شبکه امیدوار بود.

نتیجه‌گیری

بر اساس پژوهش انجام شده، یافته‌ها نشان می‌دهد که کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران دارای مشخصه‌ها و ویژگی‌هایی هستند که از مهم‌ترین آنها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱. کمبود نیروی متخصص کتابدار در کتابخانه‌ها با توجه به معیارهای استاندارد کتابخانه‌های عمومی و ساعات فعالیت کتابخانه‌ها؛
۲. تمرکز منابع اطلاعاتی در برخی از کتابخانه‌ها که بیانگر عدم رعایت اصول مجموعه‌سازی صحیح در کتابخانه‌ها است؛
۳. کمبود فضا و بخش‌های مختلف در کتابخانه‌ها و اختصاص غیر اصولی فضاهای در نظر گرفته شده برای بخش‌های موجود. یافته‌های پژوهش بیانگر اختصاص درصد بالایی از فضای کتابخانه به سالن مطالعه می‌باشد، در حالی که بعضی از بخش‌ها به دلیل کمبود فضا در کتابخانه موجود نمی‌باشد؛
۴. عدم انجام فهرست‌نویسی و رده‌بندی منابع غیرکتابی به دلیل نبود لوازم و امکانات لازم و کمبود نیروی متخصص در این زمینه و تمایل کتابخانه‌ها به انجام این امر به صورت متمرکز از طریق هسته‌ی شبکه؛
۵. امکان دسترسی به منابع موجود در کتابخانه‌های مورد مطالعه از طریق رایانه و نرم‌افزار

طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای...

- کتابخانه‌ای. نتایج نشان می‌دهد که در برخی از کتابخانه‌ها دسترسی به منابع از طریق برگه‌دان نیز امکان‌پذیر است؛
۶. عدم ارائه‌ی خدمات الکترونیکی و دسترسی به شبکه‌های اطلاعاتی در اکثر کتابخانه‌های مورد مطالعه و استفاده از بانک‌های اطلاعاتی ناپیوسته به صورت محدود در این کتابخانه‌ها؛
۷. محدودیت در ارائه‌ی خدمات بین کتابخانه‌ای به دلیل کمبود بودجه و امکانات لازم؛ لازم به ذکر است، تنها تعداد محدودی از کتابخانه‌ها خدمات بین کتابخانه‌ای به مراجعان خود ارائه می‌کنند؛
۸. کمبود تجهیزات و امکانات رایانه‌ای در برخی از کتابخانه‌ها و استفاده از تجهیزات رایانه‌ای موجود تنها در بخش‌های فهرست‌نویسی و امانت؛
۹. کمبود بودجه، مشکلات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و کمبود نیروی متخصص به‌عنوان اصلی‌ترین مشکلات احتمالی در جهت ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی.

پیشهادها

- با استفاده از یافته‌های پژوهش و با توجه به نمودارهای آماری در خصوص کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، راهکارهای ذیل با هدف کمک به مرتفع نمودن مشکلات و مسائل موجود در کتابخانه‌های مورد مطالعه مطرح شده است:
۱. تأمین نیروی انسانی متخصص بر اساس نیاز کتابخانه‌ها و بخش‌های مختلف شبکه؛
 ۲. رعایت اصول و روش‌های علمی و منطقی در مجموعه‌سازی کتابخانه‌ها با در نظر گرفتن نیازهای جامعه‌ی استفاده‌کننده؛
 ۳. اختصاص فضای مناسب و کافی برای کتابخانه‌ها و استفاده‌ی بهینه از فضای موجود جهت گسترش بخش‌های فعلی کتابخانه به منظور ارائه‌ی خدمات متنوع و بیش‌تر؛
 ۴. ارتباط و همکاری با دیگر کتابخانه‌ها به صورت الکترونیکی در جهت تأمین نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان و ارائه‌ی خدمات ویژه به گروه‌های خاص؛
- گسترش و تنوع اطلاع‌رسانی از طریق ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی؛

۵. برگزاری دوره‌های آموزشی برای کتابداران و استفاده کنندگان شبکه به صورت مستمر از طریق برگزاری سمینارها، کارگاه‌های آموزشی و دوره‌های کوتاه مدت؛
۶. استفاده از متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی، تحلیل‌گر سیستم، متخصص موضوعی و متخصص امور مالی شبکه در ترکیب نیروی انسانی مرکز هماهنگ‌کننده؛
۷. تقویت تجهیزات و امکانات رایانه‌ای شامل سخت‌افزار و نرم‌افزار در کتابخانه‌های مورد مطالعه جهت آمادگی پیوستن به شبکه‌ی اطلاع‌رسانی؛
۸. تأمین بودجه‌ی لازم به منظور ایجاد، راه‌اندازی و نگهداری شبکه.

منابع و مآخذ

- ابادری، زهرا (۱۳۷۸). امکان‌سنجی ایجاد شبکه رایانه‌ای اطلاع‌رسانی میان مراکز علوم اسلامی. پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.
- اصنافی، امیررضا؛ حمیدی، علی (۱۳۸۳). نقش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در توسعه آموزش و دانش با تأکید بر نقش کتابخانه‌های مجازی. *مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران (نما)*، ۲ (۳). بازیابی ۲۳ بهمن ۱۳۸۶ از http://www.irandoc.ac.ir/data/e_j/vol3/it_learn.htm
- پاکدامن، نشانه (۱۳۸۳). بررسی وضع موجود و ارائه طرح پیشنهادی تاسیس شبکه اطلاع‌رسانی برای کتابخانه‌های عمومی درجه یک سراسر ایران. پایان‌نامه دکتری علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.
- پوراحمد، علی اکبر (۱۳۸۲). طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای کتابخانه‌های مراکز آموزش عالی وزارت جهاد کشاورزی در سراسر کشور. پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.
- جمالی، فیض‌اله (۱۳۸۵). کتابداری ایران: گذشته، حال و آینده. *مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران (نما)*، ۳ (۶). بازیابی ۱۵ آذر ۱۳۸۶ از http://www.irandoc.ac.ir/data/e_j/vol6/jamali_abs.htm
- سعادت‌پور، ناهید (۱۳۸۲). طرح پیشنهادی ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی برای کتابخانه‌های عمومی شهرستان یزد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.
- علیدوستی، سیروس؛ شیخ‌شعاعی، فاطمه (۱۳۸۵). فن‌آوری اطلاعات و کتابخانه‌ها. تهران: پژوهشگاه

طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای...

اطلاعات و مدارک علمی ایران.

مانجوناتا، ک؛ شیوالینگایا، د (۲۰۰۳). دسترسی به اطلاعات در کتابخانه‌ها: روش‌ها و مسائل، ترجمه

غلام حیدری. فصلنامه علوم و فن‌آوری اطلاعات، ۳ (۲۱)، ۱۴۱-۱۵۸. بازیابی ۱۰ آذر ۱۳۸۶ از

http://www.irandoc.ac.ir/etela-art/21/heidari_abs.htm

محمداسماعیل، صدیقه (۱۳۸۳). ارزیابی کاربرد پذیری صفحات وب سایت‌های فارسی در دانشگاه‌های

صنعتی کشور. پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.

Familia. (1998). Retrieved Jan 25, 2007 from <http://www.familia.org.uk/about.html>

Ghosh, Maitrayee; Biswas, S. C.; Jeevan, V. K. J. (2006). Strategic cooperation and consortia building for India libraries: models and methods. *Library Review*, 55 (9), 608.

Public Libraries Mobilising Advanced Network (PULMAN) (2001). Retrieved Jan 17, 2007 from http://ica.cordis.lu/search/index.cfm?fuseaction=proj.simpiedocument& pj_RCN

The People's Network Project: Network infrastructure in public libraries (2002). Retrieved Jan 27, 2007 from <http://www.peoplesnetwork.gov.uk/infra/libraries.Asp>

Will, Barbara (2002). *Library networking in California*. Retrieved May 2, 2007 from <http://nlnm.gov/psr/lat/v6n2/bwilladd.html>

به این مقاله، این‌گونه استناد کنید:

محمداسماعیل، صدیقه؛ نوذری، مژگان (۱۳۸۸). طرح پیشنهادی ایجاد شبکه‌ی اطلاع‌رسانی برای

کتابخانه‌های عمومی تحت پوشش سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران. پیام کتابخانه، ۱۵ (۲)،

۱۶۷-۱۴۳.

